

WHAT MUST WE DO WHEN OUR CHILD DOES NOT SPEAK CORRECTLY

Zhivko D. Zhekov

ABSTRACT: The author of the article pays attention to some basic issues connected to the role of the families for the sake of development of the communicative skills of their children. Speech development is a crucial factor which makes the ability of children to read and write achievable. Nowadays many electronic devices give them a chance for different ways of cognitive activities but it causes in some extent a delay of the development of the fine motor skills and the ability of children to make phonetic discrimination.

KEYWORDS: speech, cognitive development, fine motor skills, phonemic discrimination

Изследването е финансирано по проект № РД-08-87/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания“ на ШУ „Епископ Константин Преславски.

Езикът е основно средство за общуване между хората. Почти всеки човек може да говори, но да говорят правилно могат само единици от нас. Разговаряйки с другите, ние използваме речта като средство за предаване на собствените си мисли. Речта за нас е една от основните човешки потребности и функции на човека. Именно чрез общуването си с другите хора човек се реализира като личност.

Деца изграждат собствените си реч и език в съответствие с езика и речта, които чуват около себе си.

Тенденцията от последните години показва, че семействата често се състоят само от две поколения - родители и деца. Бабите и дядовците като правило живеят отделно. И това не дава възможност на родителите да се ползват от опита на предишните поколения.

Родителите рядко четат приказки и пеят приспивни песни на децата си. Особено неприятни са онези случаи, когато родителите създават дефицит на общуване, липса на комуникация, когато се избягва контактът с детето или този контакт е само „делови“ (за да ги хранят, да ги преоблекат, да ги сложат да спят и т.н.).

Заради умората от работата, желанието да отдушнат или да свършат домакинските си задължения, родителите оставят на заден план общуването с детето. Контактът с него се превръща в нещо безинтересно. Така то се затваря в себе си и речта като вид дейност става неактуална за него.

В периода на предучилищната възраст речниковият запас на детето в норма трябва да разполага с 4-5 хиляди думи. Но наблюдавайки децата, можем спокойно да заключим, че много от родителите контактуват с децата си с не повече от двеста - триста думи. Освен това, децата прекарват пред телевизора и компютъра огромна част от времето си. Телевизията все повече замества приказката на баба, разговорите с родителите и приспивните песни на мама.

И такака неусетно в резултат от всичко това в един определен момент родителите забелязват забавяне на речевото развитие на детето си. Децата не само говорят неправилно, но и проговарят по-късно, речта им е бедна и примитивна.

Ако обърнем внимание на изследванията, днес 25% от 4-годишните деца страдат от нарушение на говорното развитие. В сравнение със 70-те години може да се отбележи, че дефицит на речта се е наблюдавал само при само 4% от децата на същата възраст.

Основните нежелани фактори, оказващи влияние върху развитието на речта, са:

- липса на комуникация;

- неограничено гледане на телевизия;
- неадекватна комуникация поради оскъдния интелектуален живот на семейството и много др.

При общуването с детето възрастният създава "зона наблиско развитие", където сътрудничество с по-големия помага на детето да реализира своите потенциални възможности.

Този начин за развитието наречена детето е доста традиционен - от незапомнени времена. Приетите форми за общуване са: разговор и разказ, игра, измислени необикновени истории. И работата не е в това да се използват каквито и да е нови специално разработени развиващи форми на общуване, а да се използват пълноценно онези, които са добре известни.

Много от съвременните родители се опитват да ограмотят децата си много рано и форсират събитията в живота на детето.

Необходимо е да не се забравя, че детето не е умалено копие на възрастния. То има право да не знае и да не умее много неща. Родителите често пренебрегват този факт. Поставят малкия човек в рамки и зискват той да се справя. Когато това не се случи, те губят търпение и стават тирани по отношение на децата си. Не преценяват подходящия момент, в който може да започне „обучението“. Така откъсването от любимите занимания, свойствени за конкретната възраст, може да има отрицателно въздействие. Резултатът често е не само липса на желание от страна на детето се научи да чете, но се създава и трайно негативно отношение към ученето като цяло.

Нужно ли е това за детето? Колко пъти трябва да се покаже буквата, така че да бъде запомнена? Нека се опитаме да си отговорим на тези въпроси.

Не всички родители са достатъчно запознати с методите на обучението по четене, те показват буквата и заставят детето да я повтори. Детето, от своя страна, невинаги я запомни възниква ситуация, в която не може да отдели буквата в редицата от символи, които са непонятни за него.

Родителите се опитват да наложат собствената си воля да научат детето си да чете от малко, а понякога всъщност време и да пише. Това е много сложно за малките пръстчета.

Днешните деца са свикнали да виждат света в триизмерни изображения. Техният свят е прикован към видеоигрите. Механизмът на зрителното възприятие не е настроен да възприема плоскостни и равнинни изображения. Главният обект за възприятие при обучението на детето в четене се явява буквата. В този момент на обучение очите трябва да се движат в реда от ляво на дясно. Този процес сам по себе си е труден поради факта, че детето не е привикнало съзнателно и произволно да управлява движението на очите си. Това се явява много сложна задача, изискваща волеви усилия.

Едно дете, овладявайки четенето, има право да прави грешки. То може да обърка буквите, да не запомни прочетеното до онзи момент, в който не съзрят главният мозък и нервната система. Ние не можем да предявяваме едни и същи изисквания към 5-годишното дете и към 7-годишното дете. Много зависи от характеристиките на детето, от неговата възраст, от честотата на занятията с него и т.н. В крайна сметка дори и усвояването на цветовете е в различно време. Родителите повтарят на децата си цветовете от обкръжаващото ги пространство, докато те сами не започнат да ги назовават. Почти същото трябва да се случи и при запознаването и запомнянето на буквите:

- да покажат, да назоват буквата на различни места – в буквара, на плакат, във вестника, да я отделят от разрезната азбука;
- след това детето да се научи да намери буквата по искане на възрастния в текст или в купчина от разрезни букви и едва тогава, когато детето намира необходимата буква с увереност, можем да си направим извода, че буквата е усвоена и е фиксирана трайно в паметта.

Този етап не бива да се форсира поради факта, че детето, което все още не е усвоило добре буквите, ще ги забравя, трудно ще ги разпознава и това може да доведе до загуба на интерес към занятията, а оттам и към четенето.

Още по-голяма паника настъпва когато, разбирайки, че детето на съседите вече чете, родителите започват да атакуват своето с всички сили и понякога развиват в негочувство за съперничество, дори нередко и чувство за малоценност. Младите майки се стремят още от ранна възраст тяхното малко съкровище да бъде най-доброто, най-умното, най-красивото и успешно и т.н.

Тази конкуренция вкарва детето в ситуация, която го изтощава и оставя отрицателни следи за цял живот.

Всяко дете е различно. Един малък проблем може да доведе до лична трагедия в развитието и формирането на личността на детето. Липсата на успех в предучилищна възраст може след това да се отрази на обучението в началното училище.

Обичайте детето си такова, каквото е. Помогнете му да повярва в себе си, създайте такива условия, при които то само да иска да научи нещо ново. Със своя пример покажете, че да можеш да четеш това е страхотно!

Ако детето вижда, че мама и тати всеки ден гледат телевизия или прекарват времето си пред компютъра, а не четат книги – откъде да дойде желанието на детето за четене?

Вземете една книга, която мислите, че ще е интересна за детето и му прочетете няколко страници на глас. Това може да го заинтригува и ако се превърне в система /ежедневно или няколко пъти в седмицата/, тогава детето ще очаква този миг с нетърпение.

По силата на своята индивидуалност речта на детето невинаги е достатъчно ясна. Родителите смятат, че това е нормално и започват да му подражават, говорейки на неговия език. По този начин те много вредят на речевото и умственото му развитие.

Трябва да се обръща внимание на факта, че детето произнася думите неточно, съкращава ги. Това определено забавя усвояването на звуковете и формирането на активния речник на детето. Ако детето произнася неправилно звукове или думи, няма нужда да ги повтаряме или имитираме, а още по-малко да го стимулираме да ги повтаря, т.е. да ги затвърждаваме в неговата реч. Просто трябва да го поправим тактично и да му дадем пример за правилно произношение. Правилната и ясна реч е изключително необходима за развитието на фонематичния слух на детето.

Необходимо е да се обръща внимание на развитието на фонематичния слух. Какво представлява той и за какво е необходим? Фонематичният слух е необходим, за да може детето да съотнесе звука към точната буква. Даже правилното произношение на който и да е звук се усложнява, ако фонематичният слух не е достатъчно развит. Недостатъчното развитие на фонематичния слух води до неправилно възприемане на думите, а на по-късен етап води до замяна на думи, които са близки по звучене.

По-късно, когато детето тръгне на училище, това може да се прояви в различни форми на нарушения на четенето и писането.

В училищна възраст, правейки чести и системни грешки, детето ще получава слаби оценки. Така у него ще се развие негативно отношение към училището. Възможно е и просто да си каже: "- Аз не се интересувам от училище и повече няма да ходя!"

Как да се определи дали детето има нарушение?

Това може да се провери и самостоятелно: помолете детето да повтаря след вас срички по двойки „са-за или су-зу” и т.н. След това думи, които се различават само по един звук и за още по-голяма сложност на задачата - от купчинка с картинки да подбере онези, които в названията на предметите си се различават само по един звук.

Развитието на фонематичния слух при всички деца е много индивидуално, но най-чувствителният период е възрастта около втората година. Ако в този период родителите не говорят бебешки на децата си, често им пеят песни и им четат прости детски стихчета, те

несъзнателно са развивали фонематичния слух на детето. Ако това време е било пропуснато, то за правилното развитие и произношението е необходимо да се играят игри, които способстват за развитието на фонематичния слух.

Родителите често си затварят очите за проблеми в развитието на речта на своето дете. Често чуваме, че в края на краищата всички деца проговарят; така е било и с тях самите, но всичко се е оправило; защо да се опитват да направят нещо, като детето е още малко. Така само потискаме развитието на детето и несъзнателно го водим към неуспех в училище. За някои родители посещението при логопед е като посещение при зъболекар, като че ли предизвиква усещане за болка. И ако на детето се сложи някаква диагноза, това предизвиква у всички родители чувство на негодувание и обида. Често се налага да изслушаме куп недоволни реплики, оправдания. Поставят под съмнение всичко, което им е казано. Родителите се страхуват от диагнози, но не правят прости неща, за да избегнат проблема. Те мечтаят за бъдещето на детето, без да правят нищо в настоящето. Въз основа на моя опит, мога да кажа, че тези родители, които не са безразлични към бъдещето на детето си и са заинтересовани от успеха, никога не се отказват от съветите и консултациите на специалисти.

След като логотерапевтът е установил кои звукове са нарушени у детето, се препоръчват подходящите упражнения за отстраняването им и това трябва да се приеме с пълна отдаденост, защото в противен случай всичко ще се окаже напразно. Преди всичко на детето се изготвя индивидуален план за работа, като се отчитат възрастовите особености, медицинските показания, тежестта на нарушението и др.

Има случаи когато при детето са нарушени групи звукове, но ежедневните занимания, отнемачи не много време, подпомагат корекционния процес, който протича сравнително бързо и в кратки срокове. Случва се и така, че у детето са нарушени само два или три звука и родителите смятат, че две сесии седмично са достатъчни за преодоляване на нарушението. Не се опитват да закрепят получените знания и умения на детето по време на занятията и корекцията стои на едно място, в една точка за дълъг период от време. Децата виждат това отношението на родителите, това че те не упражняват контрол върху тях и по никакъв повод не се опитват да постигнат желаната цел. Те са свикнали с този тип реч и това тях изобщо не ги безпокои и притеснява. Тревогата на родителите идва тогава, когато започнат да се подиграват на детето в училище и то има ниски оценки.

Често се случва да видим как децата, когато разказват или рецитират, правят големи паузи, опитвайки се да поемат допълнителна порция въздух. Така изглежда проявата на недостатъчно развитото речево дишане.

За всичко това е най-добре да се доверите на логопеда.

Постановката и автоматизацията на звуковете е най-добре да се извърши от логопед. Той ще запознае детето с артикулационния апарат и артикулационните органи. Ще покаже правилната артикулационна позиция (т.е. положението на езика за правилната артикулация на звука, който искаме да коригираме).

В началото трябва разберем дали при детето липсват определени звукове, или по някакъв начин тяхното произношение е нарушено, или пък се заменят с други звукове. Това е много важно, зада се определи правилният начин за решаване на проблема и да се постигне доброто произношение. Логопедичната терапия ще бъде построена по най-ефективния начин, т.е. така, че максимално бързо и коректно да бъдат поставени и автоматизирани всички нарушени звукове. Цялостната корекция ще премине през няколко етапа:

- 1-и етап — подготвителен (формиране на интерес към логопедичните занятия; развитие на слуховото внимание, паметта, фонематичния слух с помощта на игри и специални упражнения; формиране и развитие на артикулационна моторика (артикулационна гимнастика – специални упражнения за езика, устните, гласа,

дишането и др.) това при някои деца протича много бавно и са необходими допълнителни тренировки;

- 2-и етап – постановка на звука (по подражание, механичен и смесен);
- 3-и етап - автоматизация – отработване на звука всрички, в думи и изречения;
- 4-и етап - диференциация (в случаите на замени на един звук с друг);
- 5-и етап - автоматизация на звуковете в самостоятелната (спонтанна) реч - в монолози, диалози, игри и други форми.

Особено важно е детето да се научи:

- да отличава правилното от неправилното произношение;
- да отличава звуковете по техните акустични признаци, т.е. да разпознава звуковете и да не ги смесва в своето възприятие;
- да заема необходимата артикулационна поза.

И по този начин с помощта на логопеда детето ще подобри произношението си, което ще помогне и комуникацията му.

*доц. д-р Живко Димитров Жеков
Катедра „Специална педагогика”
Педагогически факултет
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”
jekovj@abv.bg*